

Centrul de greutate al lucrării de față este dat de listele congregațiilor palatinale și voievodale depistate de cercetătoare, începând din a doua jumătate a secolului al XIII-lea și derulate în întreaga perioadă angevină. Importanța alcătuirii lor este multiplă căci, pe lângă actele edite identificate în colecțiile de documente, au fost accesate numeroase surse inedite, care adugă consistență întregului eșafodaj ideatic. Extrem de pertinenta analiză pe text a tuturor acestor documente a permis identificare elementelor constitutive ale acestor adunări, terminologia actuală fiind permanent dublată de formulele de cancelarie care dau un înalt temei științific tuturor aserțiunilor susținute în discursul istoriografic. Întocmirea acestor evidențe este cu atât mai utilă cu cât, pornind de la ele, se ramifică o serie de tematici ce țin de date, cronologie, analiză socială, administrativă sau politică care pot fi inițiate prin cercetări ulterioare. Deosebit de utile sunt și datele de identificare ale fiecărui document în parte, fapt ce ține de acribia și de responsabilitate științifică care caracterizează întreaga lucrare. Discursul istoric, susținut cu eleganță, dar și cu sobrietatea cerută de analiza riguroasă a surselor de epocă, ridică întrebări, propune soluții sau ipoteze de lucru, dovedind o metodă de cercetare fără cusur. Suntem, în consecință, în fața unui demers de o înaltă ținută academică, care îmbină analiza izvoarelor documentare și istoriografice cu interpretarea comparată a informației, rezultând o contribuție istoriografică ce se identifică drept un excelent instrument de lucru, menit să susțină noi direcții de cercetare asupra fenomenului congregațional la nivelul regatului maghiar și al Transilvaniei.

Ligia Boldea

Livia Magina, *Instituția judeului sătesc în Principatul Transilvaniei*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2014, 310 p.

Abordarea unei chestiuni de istorie instituțională medievală o datorăm doamnei Livia Magina, o tânără și harnică cercetătoare a spațiului medieval al Transilvaniei și Banatului. Studiile de până acum despre istoria instituțională, cele de istorie urbană jalonează o direcție de cercetare bine definită, în care s-a înscris deja și, în egală măsură, dovedește stăpânirea instrumentarului de lucru în domeniul paleografiei latine medievale. De altminteri, în cursul anului 2014 Livia Magina, alături de Adrian Magina, a editat volumul de documente medievale despre orașul Timișoara și comitatul Timiș, adunate de Pesty Friges (*Oklevelek Temesvármegyé és Temesvár város történetéhez*, II, 1430–1479, Editura Mega, 2014, 478 p.). Ea se înscrie astfel în grupul, nu foarte

numeros, al istoricilor anorați în publicarea izvoarelor diplomatice medievale ale Transilvaniei și Banatului.

Lucrarea dr. Livia Magina a investigat lumea rurală transilvăneană în secolele XVI–XVIII prin prisma instituțională. Recursul la documentele de cancelarie ale vremii, multe inedite, cu indicarea datelor de identificare din colecții și arhive, fac dovada unei cercetări temeinice pe care și-a elaborat discursul istoriografic.

Autoarea oferă lămuriri metodologice cu privire la subiectul abordat, surse, metode de lucru încă din debutul lucrării. Se revine și în capitolul al IV-lea *Judele sătesc – originea și terminologia* (p. 99–109) asupra unor chestiuni conceptuale cu care autoarea operează în construcția istoriografică pe care o propune. Integrarea discursului propriu-zis cu privire la judele sătesc din Transilvania într-o problematică instituțională general europeană, sub o denumire sau alta (instituția judeului în sine regăsindu-se de pe coasta de vest a continentului până în lumea central și sud-est europeană), conferă lucrării doamnei Magina o notă de modernitate și actualitate, de racordare la scrisul istoric contemporan european.

Două capitole introductive, unul referitor la politica și instituțiile Principatului transilvănean în secolele XVI–XVIII și celălalt consacrat lumii rurale ardelenice din aceleași vremi, au menirea familiarizării cu epoca în care este analizată evoluția instituțională a judeului sătesc. Concluzia autoarei relevă că menținerea cadrelor lumii medievale s-a perpetuat până târziu în secolul al XVIII-lea. Reformele iluministe tereziene și iosefine n-au produs dislocări semnificative în această privință, doar Banatul, o provincie cucerită *manu militari*, suferă restructurări fundamentale vizibile și instituționale.

Vorbind despre lumea rurală, autoarea își exprimă de la bun început adevăratul concept elitist al istoriei, în care cei puțini și aleși generează direcții de dezvoltare a societății, preluând și aici teme de discurs favorite din istoriografia franceză. De altminteri, autoarea dizertației și-a declarat opțiunea pentru un discurs apropiat școlii franceze de istoriografie din jurul revistei *Annales* (p. 17).

Judele sătesc, cu problematica sa complexă, ce a îmbrăcat forme diverse, de la terminologie, alegere, înlocuire, pregătire intelectuală și stare materială ocupă, așa cum este și firesc, ponderea cea mai mare în economia lucrării. Modul de abordare propus în cele două mari capitole ale tezei: caracteristicile instituției judeului (capitolul V, p. 122–179) și prerogativele judeului sătesc (capitolul VI, p. 181–286) au condensat informația pe structura cronologică abordată a secolelor XVI–XVIII.

Istoria rurală este una repetitivă și monotună, ce include date dispersate pe unități administrative, fiscale, nobiliare ori ecleziastice. Metodologia nouă

propusă de autoare, apropiată prin formă și substanță de discursul școlii franceze, oferă o lectură agreabilă ce-și păstrează, în egală măsură, rigurozitatea științifică. Orice abordare de istorie instituțională dorește să ofere un răspuns cu privire la geneza instituției, la momentul apariției și a impulsului care a generat-o. Aceste chestiuni se regăsesc și în scrisul doamnei Magina, ce a căutat răspunsuri nu doar în istoria locală a Transilvaniei, cu aspectul ei multiethnic și multiconfesional, ci și în lumea europeană. A fost explorată filiera feudalismului clasic occidental, față de care există foarte mari decalaje în privința atestării momentului de început al instituției, fiind invocată în egală măsură și filiera feudalismului bizantin, prezent pe culoarul dunărean în preajma Anului O Mie. Penuria surselor, dispersia lor mare în timp, nu îngăduie o încheiere fermă în această privință, îndeosebi într-o societate feudală cu un pronunțat clivaj etnic.

Discursul asupra acestei structuri instituționale în secolele XVI–XVIII este elaborat pe durata lungă, cu invocări frecvente din documentele de cancelarie pentru fiecare palier organizatoric, atribuțional și cel al oportunităților de care se bucură. Vectorii de imagine pe care și-a construit cercetarea au fost concentrați pe două paliere: unul formal, în care se discută vârsta judeului, pregătirea intelectuală, starea materială și chiar vestimentația, celălalt este unul de fond în care se analizează prerogativele judeului sătesc în domeniul aplicării normelor juridice și celelalte aspecte ce decurg de aici în domeniul economic, militar și de natură moral-religioasă (p. 181–250).

Excepțiile de la lege sau cutumă, cazurile satelor cu stăpâniri multiple sunt analizate punctual pe prevederea legii ori pe excepția invocată de document, ceea ce sigur poate încărcă lecturarea textului dar, în același timp, conferă autoritate construcției istoriografice propuse de doamna Magina.

Tabloul cu privire la aspectul formal al judeului este unul complex și nuanțat, unele aspecte privitoare la vârstă, pregătire intelectuală și costum se înscriu între afinitățile autoarei pentru un anumit segment al istoriografiei franceze. Profilul intelectual al judeului relevă un tablou complex, unde un segment important dintre cei ce dețineau o demnitate publică în lumea rurală erau neștiutori de carte și în veacul al XVIII-lea, trăind după cutumă și oralitate. De altminteri, chiar în Banatul imperial în secolul al XVIII-lea, unde administrația imperială austriacă a făcut eforturi susținute de modernizare, o mare parte a cnezilor și obercnezilor, erau neștiutori de carte. Împăratul Iosif al II-lea constata, în vizitele sale în provincia bănățeană, faptul că actele administrației imperiale erau memorate de cnezi, iar aplicarea lor depindea de memoria fiecărui cnez sau obercnez.

Al doilea segment al dizertației s-a concentrat pe analiza prerogativelor judeului sătesc (p. 181–256). Implicarea sa în problemele de drept privat la nivelul

comunității vizează cauze minore, repetitive din viața satului. Chestiunile de ordine publică, de apărare a avutului comunitar ocupă un segment mai consistent, ce uneori îmbracă forme de complicitate cu sătenii. Din perspectiva comunităților medievale, cu un mod de viață sedentară încheat într-o lungă perioadă de timp, stabilitatea era una dintre valorile supreme ce trebuia apărată cu orice preț, deviațiile sau perturbările trebuind reglementate la nivelul micro-cosmosului rural. Prinderea hoților, a tâlharilor, a violatorilor, a incendiatorilor, adică toți cei aflați la marginea societății sau chiar excluși, se înscriau în atribuțiile judeului (p. 196).

Viața comunitară a satului medieval se bazează pe solidaritatea familială, pe cutume bine fixate în această privință. Încălcarea acestor norme ale vieții cotidiene, între care documentele invocă bunăoară beția, bigamia, curvia, se cuveneau reglementate de jude alături de preotul satului. Informația limitată, din sursele scrise edite ori inedite, a fost adunată cu foarte multă migală dintr-o masă dispersată de acte, pentru a restitui atribuțiile militare, economice ori cele ce priveau reglementări de drept civil ori privat (p. 235–255). Este un exercițiu de studiu istoric cantitativ făcut cu meticulozitate și multă răbdare de către doamna Magina.

Parcurea lucrării „Instituția judeului sătesc în Principatul Transilvaniei (sec. XVI–XVIII)” relevă un demers istoriografic temeinic, construit pe o solidă bază documentară și cu o bună cunoaștere a acumulărilor scrisului istoric multicultural al provinciei transilvane. Lucrarea doamnei Livia Magina poate fi văzută și prin prisma unui efort recuperator a unui subiect important din istoria ruralității Transilvaniei din amurgul Evului Mediu și în zorii Epocii Moderne. Un subiect ignorat sau discutat cel mai adesea în istoriografie în circumstanțe colaterale sau pentru zone restrânse ale provinciei transilvănene. Avem în cartea de față o abordare globală și, în egală măsură, pe o durată lungă a istoriei. Tendința autoarei, vizibilă pe tot parcursul lucrării, de a integra istoria unei instituții rurale transilvănene în contextul instituțional medieval european, trebuie percepută, în opinia mea, ca expresie a mobilității istoriografiei actuale, a tendinței acesteia de recuperare și corelare la istoriografia europeană contemporană.

Dumitru Țeicu